

SALAVKIYLAR IMPERIYASINING TASHKIL TOPISHI XORIJIY TADQIQOTLARDA

Rahimjonov Fayozbek Mirkomil o'g'li

Farg'ona davlat universiteti talabasi

rahimovfayozbek08@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Salavkiylar mamalakatining tashkil topishi, rivojlanishi, hududiy hamda siyosiy hokimyatning istiqbollari, qo'sh hokimyatning tashkil topishi ushbu davlatning Markaziy Osiyo xususan Turan zaminiga ta'siri kabi masalalar xorijiy tadqiqotchilar nuqtai nazaridan ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Salavkiylar, Antiox, Iskandar Makedonskiy, Antioxiya, Bobil.

ABSTRACT

In this article, issues such as the creation and development of the Seleucid state, the prospects of territorial and political power, the impact of the establishment of dual power on Central Asia, especially Turan land, are considered from the point of view of foreign researchers.

Key words: Seleucids, Antiochus, Alexander the Great, Antioch, Babylon.

KIRISH (ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION)

Hozirgi globallashgan zamonda tarixning turli masalalarini o'rganish ustuvor masala sifatida talqin qilinmoqda, xususan tarixiy tajribalarning keng miqiyosda bilish, ulardan kerakli xulosalarni chiqarilishi esa o'z navbatida ushbu soha vakillari uchun eng kerakli unsur hisoblanadi. Yurtboshimiz Sh.M.Mirziyoyev: "Milliy ma'naviyatimizni rivojlantirish, uni xalqimiz, ayniqsa, yoshlarimiz hayotiga singdirishda ijtimoiy-gumanitar fanlarning ahamiyati juda katta. Afsus, bu fanlar rivoji zamondan ortda qolmoqda. Xususan, biz uchun nihoyatda dolzarb bo'lgan tarix fani ham bundan mustasno emas. Tarixga oid ilmiy tadqiqot ishlari asosan bayonchilik, publitsistik usulda olib borilmoqda. Natijada, olis va yaqin o'tmishimizdagi ko'pgina voqealar mohiyati, ularni yuzaga keltirgan omillar va tarixiy qonuniyatlar ochilmasdan qolmoqda" – deb ta'kidlaydi[1:464]. Darhaqiqat jahon tarixida yuz bergan jarayonlar va ularning insoniyat hayotiga qilgan ta'sirlarini chuqur anglash hamda xulosa chiqara bilish tarixchi uchun kerakli unsurdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA (ЛИТЕРАТУРА И МЕТОДОЛОГИЯ / METHODS)

Ushbu ilmiy ishimiz doirasida biz Xorijiy adabiyotlarning ayrim asarlaridan foydalangan holda mavzuyimizning mohiyatini ochib berishga harakat qilamiz hamda ish doirasida asosan o'zbek o'quvchilari uchun holisona fikrlarimizni taqdim etib boramiz. Mavzuning mohiyatini ochishda asosan Oxford University press nashri tomonidan tavsiya etilgan mavzuga oid adabiyotlardan foydalanamiz.

NATIJALAR (РЕЗУЛЬТАТЫ / RESULTS)

Salavkiylar imperiyasi (miloddan avvalgi 312-63) - Aleksandr Makedonskiyning harbiy sarkardalaridan biri Salavk I Nikator tomonidan asos solingan ulkan siyosiy tuzilma. Miloddan avvalgi 323-yilda Aleksandr vafotidan keyin Salavk Aleksandr qurgan imperiyaning bir qismiga da'vo qila boshlagan. Chunki Iskandar vafot etganidan keyin o'zidan hech qanday merosxo'r qoldirmagan edi. Bu uning yirik harbiy yo'l boshchilari o'rtasidagi to'qnashuvga olib keldi. Uzoq muddat davom etgan Diadochi urushlaridan keyin ("vorislar") Iskandar tuzgan ulkan hududni ulardan beshtasi: Kassandr, Ptolemey I Soter, Lisimak, Antigon va Salavk o'zaro bo'lishildi [2:105].

Ular orasida Salavk eng muvaffaqiyatlisi bo'lgan, chunki u Iskandar maqsad qilgan hamma narsaga erishgan: Chunonchi, Sharq va G'arb madaniyatlarini uyg'unlashtirgan ko'p millatli imperiyani yaratish bunga yaqqol misol bo'la oladi. Salavkiylar imperiyasi dastlab diniy va madaniy bag'rikenglik, samarali byurokratiya, daromadli savdo va O'rta yer dengizidan Hind vodiysigacha cho'zilgan hududlarni egallab, harbiy yurishlar orqali kengayish bilan ajralib turardi.

Biroq, Rimda bo'lgani kabi, imperiyaning hududi misli ko'rilmagan tarzda kengayishi, ko'plab turli mintaqalarda o'z avtonomiyasiga ega bo'lishi, oxir-oqibat markaziy hukumat nazorat qila olmaydigan darajada kengayib borishi Salavkiylar imperiyasi parchalana boshlashini ta'minladi. Rimning boshqa bir kuchga toqat qila olmaydigan O'rta yer dengizi super davlati sifatida yuksalishi, uning vorislari tomonidan Salavkiy I tomonidan ilgari surilgan siyosat, uning vorislari tomonidan amalda davom ettirilmasligi hokimyatni zaiflashtirgan omillardan biri edi. Salavkiylar imperiyasi miloddan avvalgi 100-yildan keyin parchalana boshladi va nihoyat miloddan avvalgi 63-yilda o'zining generali Pompey I (miloddan avvalgi 106-48-yillar) sa'y-harakatlari bilan Rim tomonidan ag'darildi.

MUHOQAMA (ОБСУЖДЕНИЕ / DISCUSSION)

Iskandar Zulqarnayn (miloddan avvalgi 356-323-yillar) miloddan avvalgi 330-yilga kelib Ahamoniylar Fors imperiyasini zabt etgan va uning o'limidan so'ng uning sarkardalari Yunoniston, Mesopotamiya, Anadolu, Misr, Levant va O'rta Osiyoni qamrab olgan ulkan saltanatga ega bo'lgan. . Hokimiyat uchun kurashdan so'ng ular

Kassandr Yunonistonni, Ptolemey I Soter Misrni, Lisimak Frakiya va Anadoluni, Miloddan avvalgi 301-yilda Ipsus jangida Anadoluni o'z qo'liga olgan Antigona va Bobilni o'ziga tegishli deb e'lon qilgan Salavk bilan uni o'zaro taqsimladilar [3:16].

Iskandar Hindistongacha bo'lgan yo'lni kengaytirdi, shaharlar qurdi va boshqaruv uchun satraplarni (gubernatorlar) qoldirgan edi. Miloddan avvalgi 305-yilda qirol Chandragupta Maurya ushbu hududlarning bir qismini qaytarib oldi va Salavkis Salavkiylar-Mauryan urushini (miloddan avvalgi 305-303) boshladi, urush ko'proq hindlar foydasiga qarab ishladi, buning natijasida Salavk savdo bitimlari va chegaralarini hurmat qilish evaziga bahsli hududlardan voz kechdi.

Salavk bir vaqtning o'zida hamma joyda bo'lib tuyuldi, u o'zining sobiq quroldoshlaridan, ayniqsa Antigondan, eramizdan avvalgi 301-yilda Ipsda mag'lubiyatga uchraguniga qadar qo'lidan kelgan barcha hududlarni tortib olib hokimiyati ostida birlashtirdi. Miloddan avvalgi 300-yilga kelib Salavk Mesopotamiya (shu jumladan Suriya), Kapadokiya va Armanistonni nazorat qildi. U Orontes daryosi bo'yida o'z saltanatining g'arbiy qismini boshqaradigan poytaxt Antioxiya shahriga va sharqiy hududlarni nazorat qilish uchun Dajla daryosi bo'yida Salavkiya shahriga asos soldi. Salavk Antioxiyadan hukmronlik qildi va o'z o'g'li Antiox I Soterni (miloddan avvalgi 291-281 yillar, 281-261 yillar hukmdori) Salavkiyadan hamraisi qilib tayinladi.

Miloddan avvalgi 282-yilda Salavk Anadoludan kelgan ikki mehmonni - Ptolemey Keranos (miloddan avvalgi 279 yilda vafot etgan) va uning singlisi Lisandrani qabul qilib, undan mehmonlar Salavkdan yordam so'rab tashrif buyurgan edilar. Mehmonlar Lisimax tomonidan xiyonatda soxta ayblar bilan nohaq ayblanib o'ldirilgan yoshgina shahzoda Agatolk uchun qasos olishlari uchun yordam so'rab kelhan edilar. Garchi bu Salavkning ishi bo'lmasa-da, iltimos qilganlar Ptolemey II ning bolalari bo'lib, Ptolomey II uning sobiq o'rtog'i Ptolemey I Soterning o'g'li edi, bir paytlar Ptolomey I Diadoxlar urushining dastlabki yillarida Salavkni Misrda boshpana qilgan edi. Bu Salavkga ularning tarafini olish, Lisimachni jazolash va Anadoluni o'z imperiyasiga qo'shish uchun zarur bahona berdi. Yuzaga kelgan qulay vaziyat bosib olish darkor ekanligini ko'rsatar edi [4:120].

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION)

Makedoniyalik Iskandarning O'rta Osiyoga qilgan yurishidan keyin mintaqadagi siyosiy hokimiyat uning qo'liga o'tadi, hamda bosib olingan hududlarda satraplik tizimiga asoslanib yo'lga qo'yiladi. Ammo vaqt o'tishi bilan uning hokimiyati ham nihoyasiga yetadi. O'zidan mamlakati uchun hech qanday voris qolmaganligi sababli Aleksandrning harbiy strateglari o'rtasida amaldagi hokimiyatni egallash uchun kurashlar kelib chiqadi, bu urushlar zamonaviy ingiliz tarixchilari tomonidan "Merosxo'rlar urushi" deya keltiriladi. Asosiy janglar Aleksandrning eng yaqin beshta strateglari tomonidan amalga oshiriladi. Ushbu kurashda ularning hammasi ham aytarli

hududlarga ega chiqib hokimyatni egallashadi. Lekin ulardan eng omadlisi va zafar quchgani Salavk I edi. Salavka O'rta Osiyoning Mar'giyona, Sug'diyona kabi bir qancha hududlarni egallab bu yerlarga o'z o'g'li Antioxni hokim qilib tayinlaydi. Salavkiylar davrida mintaqada bir qator keng ko'lamli bunyodkorlik ishlarini amalga oshirishadi, bunga yaqqol misol qilib Marvdagi Antioxiya shahrini ko'rsatishimiz mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. Mirziyoyev, Sh.M.(2021). Yangi O'zbekiston strategiyasi. O'zbekiston.
2. Bielman S. A. Power Couples in Antiquity. – N.: Routledge, 2019.
3. Cartledge P. Alexander the Great. – L.: Overlook Press, 2004.
4. Küçüksipahioğlu.“Türklerle Haçlıların İlk Karşılaşması: Drakon Savaşı”. – Turkince, 2012.
5. Adle C., Palat M.K., Anara.T. History of civilization of Central Asia / Vol. VI. Towards of cotemporary period: from the mid-nineteenth to the end of the twentieth century. UNESCO publishing, 2005.
6. Adle C., Habib I. History of civilization of Central Asia/ Vol. V. Development in contrast: from sixteenth to mid-nineteenth century. UNESCO publishing, 2003.
7. Bosworth C.E., M.S. Asimov. History of civilization of Central Asia/ Vol. IV. The age of achievement: A.D. 750 to the end of fifteenth of century. UNESCO publishing, 2000.